

3/ Overtocht en gedenktekens

De hoofdstukken 3 en 4 verhalen een belangrijke etappe in de (levens)reis van het volk van Israël.

3:1–6 Inleiding: De Israëlieten trekken van Sittim naar de Jordaan; daar wachten ze drie dagen; de ark van het verbond gaat voorop; er komt een oproep tot heiliging.

3:7–17 De doortocht: zodra de voeten van de priesters met de ark het water raken, “staan de wateren stil en rijzen op als een dam; benedenstrooms droogt de bedding tot aan de Dode Zee; heel het volk steekt over “tegenover Jericho”. De tekst benadrukt dat de rivier “over al haar oevers treedt” in de (Nisan/voorjaar), met smeltwater uit de Hermon en regen; de stroming en oeverstruiken maken een normale oversteek ondoenlijk.

4:1–24 De gedenksteden: 12 mannen nemen 12 stenen “uit het midden van de Jordaan” naar het de plaats waar ze de nacht doorbrengen (Gilgal); daarnaast vermeldt 4:9 ook 12 stenen die in de rivierbedding worden gelegd “op de plaats waar de priesters stonden.”

‘Gilgal’ betekent waarschijnlijk “cirkel/kring van stenen”; mogelijk een cultische steencirkel/vergaderplaats uit de vroege periode.

Laten we enkele elementen aangrijpen om te bezinnen en na te denken. Woorden en begrippen die herhaald worden kunnen ons op de weg helpen.

OVERSTEKEN

Het werkwoord AVAR (*oversteken, ook: vooruitgaan, het woord ‘overgang’ is hiervan afgeleid*) komt 57 keer voor in het boek Jozua, 22 keer in de hoofdstukken 3 en 4. Net als bij de Rietzee bij de Exodus is dit een scharniermoment voor het volk. Oversteken. Overgang.

Interessant detail: hetzelfde werkwoord geeft het woord IVRI - Hebreeër (*iemand van de overkant - van de andere kant, ‘overganger’, ‘oversteker’*). Abraham is de eerste die met dit woord wordt aangeduid in Genesis 14:13. Voor de Kanaänieten kwam hij inderdaad van de andere kant of de overkant (van de rivier de Eufraat). Rabbijnse traditie kent ook de homiletische uitleg: “de hele wereld aan de ene kant, Abraham aan de andere”, m.a.w. moreel ‘aan een andere kant’ staan.

Nu moest het volk ook naar de andere kant (weg uit de woestijn, het nieuwe land binnen), maar tegelijkertijd met de uitnodiging om het daar ‘anders te gaan doen’ (dan in Egypte en dan de Kanaänitische gebruiken).

- Willen en durven ‘oversteken’... wat zou dit in onze situatie(s) (in ons leven / geloofsleven) concreet kunnen betekenen? En als groep van gelovigen (kerk)?
- Welke “Jordaan” ervaar jij (overgang/risico)? Heb je al ervaren dat God je leidt door ‘overgangen’?
- Een IVRI zijn, niet alleen een overganger of oversteker, maar ook iemand die een en ander anders invult. Hoe ‘anders’ moet een christen zijn? En op welk vlak? Kun je ook TE anders willen zijn? Of verwachten dat kersverse gelovigen totaal anders worden?
- Vooraleer ze kunnen oversteken moet het volk zich ‘reinigen’ - letterlijk: heiligen. Wat betekent “heilig u” (3:5) vandaag praktisch? Hoe doe je dat? Wegnemen van afleiding, verzoening zoeken, vasten, stilte?
- Die voorbereiding duurde drie dagen... Is een concrete, begrensde tijd van wachten/voorbereiden voordat je een stap zet soms aangewezen? Voorbeelden?

De ark gaat voorop

“Het daar anders doen...” Oké, maar hoe dan wel? Misschien kan de ark van het verbond ons op weg helpen...

In hoofdstuk 3 wordt de ‘ark van het verbond’ 10 keer expliciet vermeld. Eerst gaat de ark voor het volk uit:

“Ga (lett.: draag) met de ark van het verbond voor het volk uit. De priesters namen (lett.: droegen) toen de ark van het verbond op en gingen voor het volk uit.” (ook v. 14) Letterlijk staat er in de tekst dat de ark ‘voor hun aangezicht ging’.

Het volk moest gewoon volgen: “Wanneer u de Levitische priesters de ark van het verbond met de HEER, uw God, ziet dragen, (9x) dan moet u het kamp opbreken en de ark volgen. 4Maar blijf op grote afstand, ongeveer tweeduizend el, kom niet dichterbij” (v.3,4). De ark voor hen uit moest geruststellend werken: “Dan kunt u zien welke weg u moet volgen, want u bent hier nooit eerder geweest.” (v. 4). Aan de oevers van de Jordaan gekomen moeten de priesters die de ark dragen in het water stappen en daar blijven staan (v.8).

De ark gaat voorop op 2.000 el afstand. Letterlijk is 2000 el ongeveer één kilometer. Genoeg afstand voor heiligheid, ontzag en orde, dicht genoeg voor leiding en zichtbaarheid (cf. de uitdrukking ‘voor hun aangezicht’)?

Vervolgens moet het hele volk voorbij de ark lopen naar de andere oever: “De priesters die de ark van het verbond met de HEER droegen **bleven precies in het midden van de rivierbedding staan**, terwijl heel Israël overstak, tot iedereen aan de overkant van de Jordaan was.” (v. 17) Ook dit (samen met het vooropgaan) moest een **geruststellende uitwerking** hebben: “U zult merken dat de levende God in uw midden is en beseffen dat Hij het is die de Kanaänieten (...) voor u verdrijft (lett.: ontfermt). De ark van het verbond met de Heer van de hele aarde gaat immers **voor u uit de Jordaan in**.” (v.10)

De ark wordt gedragen

Tot 9 keer toe wordt gezegd dat de ark ‘gedragen’ wordt. Dit zou het beeld kunnen oproepen van het gouden kalf dat ze gemaakt hadden en dat ze zelf konden dragen waarheen ze wilden. Deze keer is het echter anders. De ark moest voor het volk uit gedragen worden en het volk moest volgen. Een interessante passage in de Talmud stelt ‘de ark droeg haar dragers’. Hierboven zagen we al dat de ark die voor hen uitging bemoedigend werkte. Dit ‘gedragen worden’ is een beeld dat wel vaker voorkomt in de Bijbel (Ex 19: “Ik heb jullie gedragen als op arendsvleugels” / Jes 46 “Jullie droegen jullie goden plechtig rond (v.1)... Jullie zijn door mij gedragen van bij de moederschoot (v. 3))

- Wat zegt het jou dat de ark ‘voor ons uit gaat’ en ook meegaat ‘de Jordaan in’? Ervaart u iets dergelijks?
- Hoe zit dat met dat ‘dragen’ en ‘gedragen worden’? Kun je hiervan getuigen?
- Waarom die **afstand van 2000 el**? Waar zou jij de nadruk op leggen: heiligheid, ontzag en orde of zichtbaarheid (iederéén moest de ark kunnen zien) en leiding? Of allebei? Motiveer je antwoord.
- Hoe ervaar jij dat ‘volgen’? Moet je niet zelf nog nadenken en doordachte keuzes maken?

WAT DE ARK BETEKENDE

Tijdens de oversteek van de Jordaan moest het hele volk voorbij de ark. Dit had een grote symbolische zeggingskracht. De ark was niet zomaar een voorwerp.

- **De shekinah tussen de twee cherubs**: symbool van Gods niet aflatende aanwezigheid.
- **Het verzoendeksel (Hebr.: KAPORET)**: teken dat verzoening altijd mogelijk is en blijft. Het woord KAPORET komt van het werkwoord dat ‘bedekken’ betekent. Dit wordt ook vertaald als ‘vergeven’. Even terloops: ook het woord ‘dragen’ dat zo vaak voorkomt betekent op veel plaatsen in de Bijbel ‘vergeven’!
- **Teken van verbond**: hier in het boek Jozua wordt de ark steevast ‘ark van het verbond’ genoemd. God gaat mee als Bondgenoot, om samen iets moois (TOV) te verwezenlijken in het Beloofde Land.

In de ark:

- **De twee stenen tafelen** met de Tien Woorden, raadgevingen of onderricht (TORAH) om de bevrijding waarmee de Decaloog begint wortels te geven, handen en voeten in de nieuwe maatschappij.
- **Manna**: het bewijs van Gods voorziening en zorg in de woestijn.
- **De bloeiende staf van Aäron**: een dorre amandeltak die bloesems krijgt. De amandelbloesem stond symbool voor nieuw leven, hoop en een nieuw begin.

Dat het hele volk voorbij de ark moest om in het beloofde land te komen, aan de overkant van de Jordaan, zou kunnen inhouden dat dit allemaal elementen waren die ze niet moesten vergeten maar ‘meenemen’.

Overloop en bespreek samen de verschillende elementen m.b.t. de ark. Wat is hun belang? Wat kan dit concreet betekenen voor ons vandaag? Zijn er elementen die vandaag ook nog nodig zijn? Zo ja: welke en waarom? Wat neem jij mee en wat laat je achter(wege)?

In het midden van het water van de Jordaan

“Zeg tegen de priesters die de ark van het verbond dragen dat ze, zodra ze bij de oever van de Jordaan zijn gekomen, in het water moeten blijven staan (lett.: stilstaan)” - “Zodra hun voeten het water van de Jordaan raken (lett.: nuach - tot rust komen), zal de stroom tot stilstand en zal het water oprijzen als een dam. (3:8,13)

Wat de priesters gevraagd wordt te doen is niet echt evident. De Jordaan, zo staat er, was buiten (lett.: al haar) oevers getreden. Ze moeten Mozes / God op hun woord vertrouwen nog voor er een ‘wonder’ is gebeurd. Iemand verwoordde het zo: ‘Geloofsgehoorzaamheid vóór het wonder’.

En dan gebeurt het... “Zodra de priesters bij de Jordaan waren gekomen en hun voeten door het water werden omspoeld het water tot stilstand en vormde het een dam, heel in de verte bij de stad Adam, die vlak bij Saretan ligt.” (3:14,15) Het woord ‘dam’ - NĒD (opgehoopte massa) - vindt zijn weerklank in Ex 15:8 in het lied

ter ere van de doortocht door de Rietzee: “**de wilde watermassa’s stonden als een wal (dam)**”. Bij beide gelegenheden “*stak heel het volk over.*” Het is alsof het volk een nieuwe EXODUS beleeft. Het nieuwe geslacht krijgt zijn eigen uittocht-ervaring. Dit wordt ook expliciet zo voorgesteld in Jozua 4:23

Nota: het aardverschuivings scenario

De manier waarop het ‘wonder’ wordt beschreven doet denken aan een aardverschuiving stroomopwaarts bij Adam/Sareta. Door de eeuwen heen zijn er meerdere gedocumenteerde stops van de Jordaan vastgesteld die soms urenlang duurden. Dit is dan te wijten aan een blokkade door rotsen en puin in de nauwe kloof bij Adam. Dit laat zien hoe (niet of) de beschreven tekenen fysisch kunnen verlopen.

Valstrik: maak het niet tot enkel “natuurlijke verklaring” of enkel “magisch wonder”; de tekst leest de gebeurtenis theologisch: Gods soevereine timing en menselijke gehoorzaamheid. Ook bij een fysische verklaring blijft het wonderlijk door de perfecte timing...

- **Geloof en stap-in-het-water:** het natmaken van de voeten is parabel voor vertrouwen dat handelt—“**pas in de rivier verschijnt de weg.**” Reactie? Zelf al zo iets ervaren? Wat is het belang van stappen te durven zetten?
- **Een eigen ‘uittocht-ervaring’...** Bevrijding, weggaan en loslaten, heelhuids oversteken... Heb jij dit ook al ervaren? Kun je erover vertellen?
- Wat vind je van het inzicht dat God ook **via ‘gewone’ fenomenen** zoals natuurprocessen kan werken, zonder dat het wonder minder is?

Stenen ter herinnering

“Deze stenen zullen een gedenkteken voor u zijn. Wanneer uw kinderen later zullen vragen wat die stenen betekenen, dan moet u ze vertellen dat het water van de Jordaan werd tegengehouden door de aanwezigheid van de ark van het verbond met de HEER.” (Jozua 4:6)

Zodra het hele volk aan de overkant was gekomen, moesten 12 mannen - één uit elke stam - een steen nemen van de plaats waar de priesters in de Jordaan stonden (4:2-6). Deze stenen werden in het kamp opgericht als een gedenkteken (4:8). Ook in de Jordaan, op de plaats waar de priesters stonden met de ark richtte Jozua 12 stenen op.

Herinnering... voor henzelf en voor hun kinderen: “Wanneer uw kinderen later vragen wat deze stenen betekenen dan moet u hun het volgende vertellen: “Israël is de Jordaan overgetrokken, en wel over de droge bedding. Want de HEER, jullie God, heeft de Jordaan voor jullie drooggelegd totdat jullie waren overgetrokken, zoals hij ook de Rietzee voor ons heeft drooggelegd totdat we die waren overgetrokken. ²⁴Want alle volken op aarde moeten weten hoe machtig de HEER, jullie God, is, en jullie moeten altijd vol ontzag voor hem zijn.” (4:21-24)

Twee gedenktekens (in de rivier en in het kamp) benadrukken het belang van herinneren op de plaats van het wonder én in daar waar het echte leven plaatsvindt.

- **De 12 stenen** zijn bedoeld voor **kinderen** die vragen. Welke rituelen of voorwerpen in ons huis/kerk vertellen Gods daden door? Hoe kunnen we dit getuigenis en onze communicatie hierover verbeteren?
- Stel: je moest voor jouw gezin/gemeente **12 “stenen” kiezen** (waarden/getuigenissen) – welke zouden dat zijn?
- “Herinneren / getuigen **op de plaats van het wonder én daar waar het echte leven plaatsvindt...**” Hoe zou je dit kunnen omzetten naar onze situatie vandaag als gelovige / als kerk?
- **Wat is het verschil tussen nostalgie en herinnering?** Wanneer helpt herinnering ons vooruit, en wanneer houdt ze ons vast?
- In het Joods-Hebreeuwse denken wordt ‘herinnering’ rechtstreeks gekoppeld aan ‘**ook zelf of opnieuw beleven**’. Zo lees je in de Haggada (het handboek van de Pesach-viering): “*In elke generatie moet iedereen zichzelf beschouwen alsof hij zelf uit Egypte is weggetrokken.*” Wat kunnen we hieruit leren (niet enkel m.b.t. de Exodus, maar ook dit verhaal in het boek Jozua)?